

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félv.

Kolozsvár, December' 18kn, 1840.

25. szám

Tartalom: Igaz-e, hogy a' székely nemzet Tatár' kúnjaitól származott; Erdélyben 12-ik században telepedett meg; 's 13-ik század' első negyedében még nem ismerte a' keresztény vallást? (Nagyajtai Kovács István) 197. l. Livornói zsidók. Rabi Joseph Hanassie, (Sámuel Jákób) 204. l.

Igaz-e, hogy a' székely nemzet Tatár' kúnjaitól származott; Erdélyben 12-dik században telepedett meg; 's 13-dik század' első negyedében még nem ismerte a' keresztény vallást?

(Folytatás.)

Petsenegek, írja B e n i g n i ú r, magúkra nézve szerencsétlen kimenetellel harczolt K o m n e n u s J á n o s görög császár ellen; e' harczban mint társa, szövetségese a' petsenegeknek, résztvett T a t á r nevű kún vezér is, és annak következtében kénytelenítetett régi lakhelyét végképpen oda hagyni. Új hont keresendő magának és övéinek a' tribusabeli kunokkal útnak indult, Magyarországra vándorolt, 's ott szivességgel fogadtatván megtelepedett. Ezen vándorlása' alkalmával egy csapat kún Erdély' keleti részében hihetőleg elmaradt a' többtől; ott puszta levén az egész mai székely föld, megszállott, 's abból lett a' mostani székely nemzet.

Ismerkedjünk most, mennyiben itt szükséges, a' petsenegekkel; nézzük el azok' K o m n e n u s J á n o s s a l folytatott 's emlegetett gyászos csatáját; kísérjük T a t á r t a' csatamezőtől fogva — ha csak ugyan ő is ott volt — egészen Magyarorszáig; tekintsünk az eredeti — legrégibb historiai kútlókba, mellyekben mind ama' petseneg-görög csata' eseményei, mind T a t á r' Magyarországra vándorlása' körülmé-

nyei feljegyezték 's lássuk önön szemekkel: villan-e előnkbe legkisebb valószínűség vagy hihetőség is az iránt, hogy T a t á r n a k a' testvér hazában megtelepedtekor, székely honunkban is kúnok telepedének meg 's e' kúnok volnának a' jelenben élő székelyek' ősei?

Azon népnek, melly az orosz írónál petseneg, byzantiumiaknál vagy görögöknél patzinák, patzinacita, petzinák és néha scytha, magyaroknál bissenus, bessus névvel fordul elő, legrégibb ismeretes lakhelye a' Jaik és Volga folyó vizéknél volt. Onnan a' 900dik esztendő körül mások által kitolatván, a' Don és Duna között ütötte fel tanyáját, 's így éppen Erdély' szomszédságában. Vadságban egy vándornéptől sem hagyta magát feljül mulatni. Fő foglalatossága baromtartás, zsákmányolásból állott. Ragadozás' okából folytatott táborozásiban magával hordozta feleségét, gyermekét; ehét nyers hussal csilapította el, szomját szükség' esetében lova' kiöntött vérével, mellynek hátán töltötte nagyobbára napjait; és illy életmód mellett sokáig rémítő tudott lenni szomszédaira, kivált az orosz- és görög birodalombeliekre nézve. Az utósókkal többnyire szövetségben élt az egész 10dik század' folytában, de 11dikben, miután Bolgárország görög tartományyá tétetett, megváltoztak a' viszonyok. Petsenegek szövetségbe lépven az elégületlen bolgárokkal, átszállongtak a' Dunán, 's a' görög, vagy mi mind egy, keletrómai birodalom' tartományait sokszor iszo-

nyuan feldultak, dolongásaik néha nemcsak rövid időig, hanem évekig tartván. Így a Komnenus családból származott I. Elek császár alatt ama' híres, petseneg-görög háboruban. Néhány esztendeig dühöngött az, 's kiválképpen 1086 óta nagy jelentőséggel. Ez évben Elek császár személyesen megjelent hadseregében; de a' Duna mellett Dristránál megkísértett ütközetben legyőzetett és megfutamatott. A' petsenegek mind közelebb nyomultak Konstantinápolyhoz, a' görög birodalmi fő 's császári lakvároshoz. 1088 első hónapjaiban hozzája olly közel száguldoztak, pusztítottak, hogy a' konstantinápolyiak, Tivadar vértanunak városuk előtt fekvő templomába, melyet vasárnapként nagy számmal szoktak meglátogatni, már nem merészeltek kimenni. A' fővárost rémülés, a' császárt aggodás foglalta el. Az aenusi ütközet mind a' kettőt megszabadította szorongásitól.

Aenus városa Thraciában a' Hebrus folyó balpartján fekütt, ott hol ez az Aegaeum tengerbe ömlött. Elek császár az 1088dik évi tavasz' kinyiltával oda szálla Konstantinápolyból; e' várostól elvonni szándékozván petseneg ellenit. Jól számított. Azok követték őt, 's aprilis' 29ikén megütköztek vele, de szinte leirhatatlan szerencsétlenséggel. A' császár olly fényes diadált nyert rajtok, millyenről nem is álmadozott. A' petseneg had teljesen meggyőzetett, 's mivel számosabb része vagy leváगतott, vagy elfogatott, és szaladással kevesen menekedhetek meg, ezen ütközet által a' petseneg nemzet' nagyobb része kiirtatott.

Elek 1118-bn halván meg, még sokáig uralkodott, de petseneg had ellen kardot emelnie nem kellett.

Helyébe, még mielőtt szemeit örökre behunyá, császárra fia, János kiáltatott ki, e' néven a' Komnenusok között I., ki gúnyból Szép Jánosnak — Kalo-Joannesnek is ne-

veztetett. Az új császár' első harcmezeje elő vagy kis ázsiai föld lön.

Elő-ázsia a' keletrómai birodalomhoz tartozott volt, de a' 11dik század' harmadik negyedében attól csak nem egészen elszakasztott. Szulejman tudniillik, egyik vitéz herceg ama' Szelduk török családból, melly Közép-ásziában akkor páratlan hatalommal, fényoyel és dicsőséggel uralkodott, engedelmet nyert családá' fejétől — Malek Sah szultántól — önnön magának fegyverrel országot szerezni; átszállt az Euphratesen; diadalmason végig vonult Elő-ászián, 's abból egy új török szultánságot alapított, melly keletrómai tartományokból állítván össze: Rum-nak, Romaniá-nak nevezetett el.

Szulejman saját lakhelyéül Nicaeát választotta; de ő 1086-ban meghalván, Nicaea a' fia, Kilids Arszlán' idejében 1097-ben vissza került a' görögök' birtokába. Arszlán tehát uralkodói székét által tette Iconiumba, 's azóta e' városról az elő-ázsiai török birtoknak Iconiumi szultánság lett neve.

Ez ellen ment haddal Komnenus János, mihelyt császári székében megerősült. — 11¹²⁰-ik évi táborozásában Laodiceát vissza foglalta a' törököktől. 112¹-ben még szerencsésebben hadakozott ellenök: hatalma alá hódítván Sozopolist, a' meredek hegyen fekvőt, Pamphiliában; Hierakoryphitát és más városokat Attalea' közelében. Ázsiai további harczpályáját félbe szakasztatták a' petsenegek.

Ezek sokan laktak még a' Dunán innen. 1122-ben közülök egy sereg átkelt a' nagy folyón, 's Thraciát a' ként borította el miként egy sáskahad: feldultan és pusztán hagyva maga után mindenütt a' helyet, hol megjelent. Komnenus János ellenök jött; de tél levén, a' velök csatázást kedvezőbb, alkalmasb időszakra halasztotta, 's hadseregét Beroe thraciai város' körében táborba szállította. Itt azonban a' kö-

vetkezendő háboru' folytatására előre mindent gondosan elintézett. Különösen egy ohajtott sikerrel kecsgető csellel élt. A' petsenegek, mint több tribusokra oszló nép, nem egy hanem több, egymástól független főnökök, vezérek alatt táboroztak. Ezekhez tehát ottan ottan követeket küldött, 's közülök némelyeket különböző ígéretek által, maga részére megnyerni ügyekezett, 's nem foganat nélkül. Több petseneg főnökök hajlandóknak mutatkoznak vele megbékélni; de nem rettegének meg is vinni. E' közben elkövetkezett az 1123-dik esztendő' tavasza, 's Komnenus János vevén észre, hogy az ő követségei által eláztatott petsenegek határozatlanok: békére lépjenek-e vagy harcra keljenek; 's akarmellyiket cselekedni maguktól függőnek véelve, a' kellő vigyázatot hanyagolják, hadait Beroe mellől kimozdította 's őket véletlenül megrohanta — Rettenetesen csaptak össze az ellenfelek, 's iszonyú viadal keletkezett közöttök. A' petsenegek vitézül őltalmazták magukat; a' keletrómaiak el voltak szánva, győzni vagy meghalni. Darabig kétségesnek mutatkozott a' harcz' kimenetele; majd hátrálni kezdettek a' petsenegek, de ismét tudtak magukon segíteni. Thracia' terén szekereiket nagy körbe helyezték, marha hőrrrel összekötözték, 's belőlök gyorsasággal favárat alkottak, úgy mind azonáltal, hogy saját számukra több helyeken csavargó bójáró nyilásokat mint meg annyi kapukat, hagytak; gyermekeiket, feleségeiket és még másokat is e' szekér várba rakták, 's magok azon kívül csatáztak. Kik közülök a' görögök által megnyomattak, szekérvárukba, mint valami erősségbe, vonultak, 's ott kipihentök után, ujult erővel ismét kirohantak és bajnokilag vívtak. Komnenus János átlátván, hogy a' petsenegeket csak úgy győzheti meg, ha azok' szekérvárát béveendi 's szétbontandja, lováról, noha lábszárán sebet kapott volt, leszállott, ostromot parancsolt, 's övéinek öntetével

akarván buzdító példát mutatni, maga is gyalog ostromra indult; de görögjei azt veszélyesnek tartván nem helyeslették. Ő czéljával még sem hagyott fel, hanem kivitelére legottan más módot talált és alkalmazott.

A' görög császárok testőreikké századok óta idegeneket fogadtak. Különbféle nemzetbeliek voltak ezek: celták, németek, jelesen angolok, 's közönségesen varangusoknak nevezettek. Fegyvereik paizsból, hét élű baltából és buzogányokból állván, azokról néha armiger-, securiger-, bipennifer-eknek mondtak. Háboruban vitézségök gyakran kiválólag kitűnt. Az ellenség' legharczosabb bajnoki előtt sem hajoltak meg. Uraikhoz különös hűséggel viseltettek és azok bennök viszont különösön biztak. Így Komnenus János is, ki látván görögjeinek a' petsenegek' favára' ostromlásától irtozását és vonakodását, testőreihez fordult és parancsolta nekik, hogy azt vagdalják szélyel. Meglett. A' varangusok töstént megrohanták, mászták a' szekereket; fejszékkel szétvagdalták kötelékeiket, 's a' császár elfoglalván ellensége' táborhelyét, egy olly győzedelmet nyert, melly következőseit tekintve, ritka a' világhistoriában, mert nemzet kiirtó. A' petsenegek közül sokan megölettek, számtalanon elfogattak. Voltak, kik szaladással menekültek; de ezek is fogoly nemzetbeliek' javaslatából többnyire visszatértek, 's magukat a' császárnak önként megadták. A' foglyok részint eladattak; részint a' görög hadseregbe katonáskodás végett felosztattak; részint pedig a' keletrómai birodalom' egyik nyugoti tartományába szállíttattak; hol általok néhány petseneg faluk alakítottak, sokáig fenállók. E' képpen a' petsenegek — mint nemzet — csak nem egészen megszűntek lenni. Mostantól fogva csupán alkalmilag említetnek, és csekély rablói szerepet játszanak; azt is nem sokáig.

A' császár hálát adott istennek, ellenségét szétrontó győzedelméért, 's emlékezetül éven-

ként megtartandó ünnepet rendelt, mely petseneg vagy patzinák ünnepnek mondatott.

Es e' petseneg-görög harcz az, mellyet Benigni úrszékelyszármaztató's telepítő zavarék tanítmányában emleget. Megírta ezt két görög történetíró: Cinnamus, ki éppen a Komnenus János fiának, Emmanuel császárnak idejében élt, és a Chonisban született Nicetas, ki 1216 körül halt el. Ezen írók' historiái már az eredeti kútfők, mellyekből Komnenus János' 1122 és 1123-dik években petsenegek ellen folytatott hadakozása' körülményei hitelesen meríthetők. Ide iktatom annakokáért mind a' kettő' sorait szóról szóra, hogy olvasóm lássa saját szemével: megvan-e bennök az, mit Benigni úr mond. Csak azt jegyzem meg előre, hogy a' scythae nevezett alatt mindenütt petsenegek; a' romanus alatt pedig görög v. keletrómai birodalombeliek értetendők.

Cinnamus' sorait bocsátom elől, 's azok következők:

„Paulo deinde (tudniillik az előásziai török háboru után, mellyben Comnenus János, mint fennebb említettem, Hierokoryphitát és más városokat meghódított vala) elapso tempore in Macedoniam movit (Joannes Comnenus). Nam Scythae ingentibus copiis Istrum transgressi, in fines irruerant Romanorum. Verum, quod hiems tum erat, circa Beroën civitatem in hibernis militem collocavit, cunctisque interim ad bellum instructis, quosdam ex illorum phylarchis sibi conciliare maxime annisus est, ut caeteros ab his divisos tanto facilius debellaret. Sub vernum tempus cum ex iis complures, legationibus subinde submissis, ad suas allexisset partes, in caeteros profectus est, rerumque summam cum iis statuit experiri. Commissa utraque acie, aequo aliquamdiu Marte pugnatum, ipseque imperator jaculo in crure percussus est. Tandem, Romanis acriter certantibus, superantur Scythae, quorum alii in ipso proelio interiire, alii vivi capti sunt. Pars vero quaedam non ignobilior ad castra reversa, fugae se dare nequaquam voluit: quin potius cum conjugibus et liberis, quicquid restaret periculi, sustinere decrevit, compositisque et apte inter se connexis plaustris,

quae desuper bovinis contexerant pellibus, positisque in iis uxoribus et liberis, proelium instaurant, rursum igitur atrox conseritur pugna, et utrimque fit multa caedes. Scythae quippe curribus veluti munimento usi, non minimum Romanis damnum intulerunt. Quae cum adverteret imperator, statuit equo descendere, pedesque cum caeteris militibus dimicare. Verum nequaquam id probantibus suis, praecipit Bipenniferis, qui sibi adstabant (gens ea est Britannorum, quae a multis retro saeculis Romanis militat) ut supra instarent, securibusque suis currus dissecarent. Jussa iis statim exsequentibus, Scytharum castris potitus est imperator. Tunc etiam plerique ex iis, qui fuga sibi consulerant, popularium svasionibus adducti, ultro ad eum confluxere, Romanosque amplexi mores et numeris inserti militaribus, diutissime in fide perseverarunt. Atque isto quidem modo sese habuit Scytharum ad Romanos transitio“*.

Nicetas' sorai pedig ezek:

„Quinto imperii ejus (Joannis Comneni) anno cum Scythae, Istrum transgressi, Thraciam popularentur, et obvia quaeque, locustarum instar, vastarent: Romanas copias, undique convocatas et quam accuratissime armatas contra eos educit: non ob multitudinem duntaxat paene innumerabilem sed etiam ob insolentiam et confidentiam barbarorum. Repetebat enim memoria labores suos, quos, Alexio Comneno imperante, coeperat, cum Thracia occupata et Macedonia maxima ex parte desolata esset.

Ac principio missis ad Scythas legatis, eorum linguae peritis, periculum facit, an, ut ad pactiones descendant, persuadere possit et ab belli consiliis omnes avocare aut saltem plerosque. Nam in plures tribus erant distributi, nec uni duci parebant. Hoc igitur pacto quosdam e principibus eorum omni genere comitatis sibi conciliat: non modo luxuriosis conviviis instruendis, sed et sericis vestibus, et poculis et lebetibus argenteis donandis.

Quibus illicebis cum fucum fecisset Scythas, eosque vana spe inflasset: non cunctandum esse ratus, copias in aciem eduxit, dum adhuc ambiguus essent animis et suspensis, ac pacem ob pollicitationes illas cum

* Memoriae populorum, olim ad Danubium, Pontum Euxinum, Paludem Macotidem, Caucasum, Mare Caspium, et inde magis ad septentriones incolentium, e Scriptoribus historiae byzantinae erutaë et digestae a Joanne Gotthilf Strittero. Tom. III. Petropoli. MDCCLXXVIII 922—924. I.

Romanis facere cogitarent, nec tamen a pugna, ut olim vincere asveti, abhorrent.

Educto igitur Beroë exercitu (nam ibi castra habebat) crepusculo Scythas aggreditur. Fit horribilis conflictus, et atrocissima pugna committitur. Nam et Scythae nostrum exercitum incursione equorum et emissione sagittarum, et clamore in congressu immani sublato, fortiter exceperunt. Romani vero semel, tentata Martis alea, ita pugnare instituerunt, ut aut hostes profligaturi, aut morituri. Sed et imperator, amicorum et satellitum praesidio septus, laboranti subinde parti opem ferebat. Verum Scythae in hoc conflictu ipsa necessitate, artium magistra, edocti, rem hujus modi sunt commenti. Omnes currus in orbem conjunxerunt, iisque non exigua suarum copiarum parte imposita, pro vallo sunt usi, ac multos obliquos aditus, platearum instar, in iis reliquerunt. Cum igitur a Romanis urgebantur, tergis obversis intra currus, tanquam munitam arcem, nullo fugae incommodo, se recipiebant. Inde, recuperatis viribus, tanquam portis erumpentes, fortia facinora edebant, neque ea res aliud erat, quam moenium oppugnatio, quae in media planitie Scythae extempore struxerant. Unde fiebat, ut Romani labore irriti fatigaretur. Tum vero Joannes prudentiae suae specimen edebat. Neque enim consilio duntaxat et ingenii solertia valebat; sed primus etiam ea, quae ducibus et legionibus mandabat, exsequabatur. Illud autem insignem etiam pietatem ejus testatur. Nam cum Romanae phalanges, urgentibus hostibus et audacius se inferentibus, laborarent: imaginem Dei genitricis cum gemitu et miserabilibus gestibus intuens lacrimas bellicis sudoribus calidiores fundebat: neque id frustra. Statim enim, coelesti robore armatus, Scythicam aciem profligat: quem admodum olim Moyses extensione manuum Amalechiticis turmas profligavit. Assumptis igitur armigeris, qui clipeis oblongis et prominentibus galeis, instar muri inexpugnabilis muniuntur, cum Scythis congreditur. Qui cum dissoluta illa curruum serie, ad manus venirent, in turpem versi fugam, a Romanis, alacriter persequentibus, magno numero caeduntur hamaxobii illi: castrisque direptis innumerabiles capiuntur. Sed et transfugae, desiderio captivorum popularium, confluebant: adeo ut in occidentali quadam provincia Romana pagi ab eis conderentur, quorum adhuc reliquiae supersunt, nec pauci in sociorum cohortes referrentur, et major turba ab exercitu capti venderetur.

Hac de Scythis parta victoria, et illustri edito fa-

cinore, Joannes vota Deo persolvit. Quod festum Patzinacarum nostro tempore dicitur, in rei gestae monumentum et grati animi testimonium**.

Cinnamus' és Nicetas' felhozott szávaik szerint a' petsenegek magukra nézve igazán szerencsétlenül harczoltak Komnenus János ellen; de Benigni úr többet állít ennél, azt tudniillik, hogy e' harczban a' petsenegekkel együtt viaskodott Tatár kún vezér is, és annak szerencsétlen kimenetele miatt hagyta oda régi honát 's jött Magyarországra. Erről pedig — mint látók — egy szót sem szól se Cinnamus, se Nicetas, se más byzantiumi — görög író. Többet mondok: 1114-től fogva 1185-ig kunokról még csak emlékezet sem fordul elő byzantiumi történetíróknál. 'S ne gondoljuk, hogy más nemzetbelieknél feltaláljuk, mit itt a' byzantiumiakban nem lelünk. Schlözer dicsekedve mondá egykor, miképpen az ő krónikája kunokról sokkal teljesebb a' Stritterénél, mert byzantiumi írókon kívül az orosz és magyar krónikákat is használta; 's még sem találta sehol ő is, hogy Tatár a' petsenegek' 1122 és 1123-dik évi háborujában részesült volna **. Most sem találják a' legnagyobb középkori történetbuvárok is. Közülök itt egyedül Rehmre hivatkozom. A' kérdéses harcz szerinte is csak petsenegek és keletrómai birodalmiak között folyt ***.

Ha görög írók Tatárnak petsenegekkel egyesülten Komnenus János ellen csatázásáról mélyen hallgatnak; mélyen Magyarországra költözéséről is. Azonban említi e' költözést Thuroczi magyar krónikáirónk, és ezen említése' közben fordul elő három szó olyan is, melly-

* Stritternél, az idézett könyv' 922—925. lapjain.

** Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Zweites Stück Göttingen 1796. 483. 492. 493. l.

*** Geschichte des Mittelalters seit den Kreuzzügen. Erster Theil. Zweite Abtheilung. Kassel 1834. 324. 325. l.

ből némellyek azt magyarázzák, hogy Tatár ama' csatázásban jelen volt volna. Hagyjuk el tehát a' görög írókat, 's lássuk mit beszél e' tárgyról a' mi Thuróczink, vagy az ő neve alatt ismeretes krónika.

Ő azt beszéli: Tatár kún vezér kevesed magával II. István magyar királyhoz szaladott 's körülötte lakott. A' király szerfelett szerette a' kúnokat, kik visszaélvén jóságával, mint gonoszsághoz szokott nép, a' magyarokon kegyetlenségeket vittek véghez, 's javaikat elragadozták. A' király elnézte mindezeket; de egykor vérhasba esett és halálos beteg lett; a' magyarok hallván ezt, megrohanták a' kúnokat, 's azokat, kik javaikat büntetlenül elragadozták volt, megöldösték. Tatár kúnjai' megöletését elpanaszolta a' királynak. Ez azt hitte, kissé könnyebbült betegsége' súlya. 'S midőn Tatárt könnyezni, a' többi kúnokat siránkozni látná, agyarkodva mondotta nekik: „ha egészségem helyre álland, minden közületek megöletettért, tiz magyart fogok megölni; most életem felől ne essetek kétségbe, mert már meggyógyultam, 's ezeket mondván, kezét a' kúnok felé nyújtotta. Azok nyakra főre omoltak annak csókolására; a' király a' felettébb való nyomás miatt elbágyadván, vissza esett nyavalyájába 's megbalt.“ De álljanak itt Túróczinak saját, és Tatárt 's az ő kúnjait illető minden szavai:

„Rex autem Stephanus, diligebat Cunos tunc temporis, plus quam decebat; quorum dux, nomine Tatar, qui a caede imperatoris, cum paucis, ad regem fugerat, cum rege morabatur. Rex autem incidit in dysenteriam. Cuni vero, qui permissionibus regis, fuerant asveti sceleribus, nec tunc minus saeviebant in Hungaros. Hungari vero, cum audissent, quod rex in mortis esset articulo, interfecerunt Cunos, qui eorum bona diripiebant. Tatar autem, dux Cunorum, conquestus est regi, de nece suorum. Rex autem putabat, se aliquantulum alleviatum esse ab aegritudine. Cumque vidisset Tatar lacrimantem, caeterosque Cunos circumfusos lamentantes, quia supra modum

diligebat eos, infremuit, et dixit: „„Si sanitati restitutus fuero pro unoquoque, quem ex vobis interfecerunt, decem interficiam: nunc, de vita mea ne desperetis, quia convalui;““ et his dictis, extendit manus suas in Cunos. Qui praecipites irruerunt, ad osculandum manus ejus, et prae nimia pressura, defatigaverunt regem; unde etiam recidivo dolore correptus, sublatus est de medio“ *.

Thuróczy idézett soraiiban előforduló ime' szavaknak: „a caede imperatoris,“ történetiróink többféle magyarázatokat adtak eddig elő. Pray azok alatt a' kún király' megöletését értette egykor; innen a' magyar királyokról irt Évkönyveiben ezeket: „Tatar, qui a caede imperatoris, cum paucis ad regem fugerat,“ így magyarázta: a' kúnok, Tatár vezérökkel együtt megölvén saját királyukat, magyarok' hűségére állottak **. Katona, ki a' petsenegeket és kúnokat egygyé olvadt nemzetnek tartotta, hihetetlennek látta, hogy az „imperator“ szó itt kún királyt tegyen, 's úgy vélekedett: a' petsenegek' Komnenus János elleni harczában kúnok is voltak jelen, és a' „caedes“ szó alatt azon öldöklés, mészárlás értetendő, melyet e' kúnok 's petsenegek a' görög császártól szenvedtek; a' Tatárról II. Istvánhoz jött kúnok pedig azok közüliek voltak, kikről Cinnamus és Nicetas írják, hogy a' harczból elfutottak ***.

* M. Joannis de Thurócz Cronica Hungarorum. P. H. c. LXIII. Schwandtnerrel: Scriptorum rerum hungaricarum veteres ac genuini. Tom. I. MDCCXVI. 141. 142. l.

** „Cumani cum duce suo Tataro, patrata reguli, cui parebant, caede in Hungarorum fidem concessere.“ — Annales Regum Hungariae. Pars I. Vindobonae MDCCCLXIII. 119. l.

*** „Mihl — incredibile videtur, imperatoris nomine regulum Cumanorum hic venire; suspicorque, caedem illam, quam a Joanne Comneno Cumani his diebus acceperant, intelligi.“ — „Quare Patzinacitarum quoque, seu Cumanorum adventum, in alterutrum annum defigendum censeo, quos qua ratione Calo-Joannes devicerit, Nicetas et Cinnamus fuse describunt ac denique subjiciunt eorum multos partim caesos, partim

Fessler is, mint látszik, így értette a' kérdéses szavakat *; sőt így Pray is későbbben, a' magyar királyokról irt historiájában **. Előttöm megvallom, ez az „a caede imperatoris“ kitétel azon szerkezetben, mellyben Turóczi nál áll, homályos értelmű; 's alatta véleményem szerint légfeljebb is csak Komnenus János görög császár' petsenegeken elkövetett harci öldöklését érthetni; de azt mit Katona belőle következtetett, nem; mert midőn a' kúnok petsenegekkel együtt görögök ellen hadakoztak, akkor a' byzantiumi irók mind a' kúnokat mind a' petsenegeket külön megemlítették, azt pedig hogy a' petsenegek' 1122, 1123-dik esztendőbeli csatájában valósággal részesültek volna, egy byzantiumi író sem mondja, 's maga Thuróczi sem. Azonban ám legyen, hogy a' kúnok petsenegekkel együtt harcolának, 's Komnenus János' hada által együtt verettetének meg; legyen, hogy Tatar' 's a' vele II. Istvánhoz szaladott kúnok éppen azok közül valók valának, kikről Cinna mus azt írja: „fuga sibi consuluerant,“ Nicetas pedig ezt: „in turpem versi fugam.“ Kérdem: mi következtést lehet innen tenni a' székelyekre nézve? Mondja-e Cinna mus és Nicetas, hogy azok a' harczból elszaladtak Erdélybe jöttek 's itt megtelepedtek volna? — Egyetlen egy szó-

captos, partim fuga dilapsos, e quibus illos fuisset suspicor, quos Turocius a caede imperatoris, ad regem Stephanum effugisse scribit.“ *Historia Critica Regum Hungariae. Tom. III. Pestini MDCCLXXX. 393. 394. l.*

* „Er (Tatar) brachte den Rest eines grossen Haufens, welcher mit den Petschenegen in Bulgarien gegen die Byzanter tapfer, aber unglücklich gekämpft hatte.“ *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen. Zweiter Band. Leipzig 1815. 15. l.*

** Pray mondja II. Istvánról: „Cumanis, qui proelio cum Graecis in Thracia nuper commisso, victi in Hungariam confugerant, jus civitatis concessit.“ *Historia Regum Hungariae. Pars prima. Budae 1801. 124. l.*

val sem. Mondja-e Thuróczi, hogy Tatar' Magyarországra szaladásakor kúnjaiból egy csapat, vagy egyetlen egy kún Erdély' keleti részében maradt 's abból lett volna a' székely nemzet? Egyetlen egy szóval sem, következésképpen egy hiteles történeti kútfő sem; mert — értsük meg jól — az 1122 és 1123-dik évi pesteneg-görög háborura nézve Cinna mus és Nicetason kívül, Tatar' Magyarországra költözését illetőleg pedig Turóczi kívül nincs más hiteles historiai forrásunk, 's e' harczról és költözésről igazat csak annyit lehet állítani, mennyi Cinna mus', Nicetas' és Turóczi' munkáikban találtak 's általam belőlök fennebb az olvasó' elébe terjesztetett. Hozzuk tisztába tehát már most, miután a' kútfők fogytig kimerítvék, Benigni úr' zavaréktanítmányát, 's lássuk, mi benne igaz és nem igaz.

Igaz, mint látók, az, hogy a' petsenegek 1122 és 1123ban Komnenus János görög császár ellen háborút folytattak; 's igaz, hogy e' háboru' végharczában ők magukra nézve nagyon szerencsétlenül viaskodtak. De már kétséges az, ha valljon Tatar' és más kúnok szövetségben a' petsenegekkel részesültek-e azon harczban vagy nem? mert e' részesülést csak némelly később kori irók gyanítják, 's azok is csupán Turóczi homályos értelmű három szavacska-jából; azonban vegyük Benigni úr' iránti különös kedvezésből itt azt is igaznak. Igaz továbbá, hogy Tatar' némelly kúnokkal II. István király' idejében Magyarországra ment, ott legalább a' király' részéről kedvesen fogadtatott, és megtelepedett *. Ellenben nem igaz, hanem merőben költemény, koholmány az, hogy Tatar' Magyarországra vándorlásakor az ő kúnjai' egy része Erdélyben, 's ennek éppen keleti ré-

*) Pesten alól a' Duna 's Tisza között azon helyen, hol most a' Kis Kunság fekszik. *Commentatio de initiis ac majoribus Jazygum et Cumanorum eorumque constitutionibus. Pestini MDCCCI. 59. 56. 232. l.*

szében maradt; nem igaz, hanem merőben költemény, koholmány az, hogy a' mai székely földet ezen kúnok népesítették bé, 's ők voltak a' mostani székelyek ősei. És így Benigni úr' azon állításai: hogy a' székely nemzet Erdélybazánk' keleti részében II. István király' korában, jelesen 1124 v. 1125-ben telepedett-meg, és Tatar' maradvány kúnjaitól veszi származatát, teljességgel nem historiai igazságok, hanem merőben a' Benigni úr' agyában fogantatott és született költemények, koholmányok.

(Vége közelebből.)

Nagy nptai Kovács István.

Livornói zsidók.

A' zsidóságnál rendszerint a' nevelés' elmulasztását hibáztatják; pedig alig vagyon olyan zsidó gyermek, ki olvasni, írni és számot vetni nem tudna, mi a' közönséges társaságos életre csak nem elégséges; kivált ha valamely kézi mesterséget is tanul melléje. De kiváltképpen nevezetesen szembetűnő a' livornói zsidóság' miveltetése, a' hol két tanító-intézet vagyon: egyik a' gazdagabb, másik a' szegényebb zsidóság' számára; az utóbbira 86,000 forint alapítvány vagyon, 's a' mellett derék könyvesház, természeti gyűjtemény és különféle physikai és anatómiai eszközök. Itt a' gyermek nem homályos gondolkodásra tanítatik, sem a' babonás vallásra, hanem minden tisztességes tudományra. Az ő rábbinusaik Giakomo Nunás Váis, Rábbi Azulao, és Rábbi Castelli valóságos tudós férfiak, és a' livornói zsidóság általjában többnyire mind becsületes kereskedő. — Onnét került ki Herzfelder Naphtali Ábrahám is, ki a' mult esztendőben szép példáját adta Bázelen kereskedői

becsületének. Ő 1833-ban különbféle kedvetlen történetek által olly szorútságra jutott, hogy hitelezőinek nem fizethetett; hanem kénytelen volt velök alkudozni, a' mint 75 percentben meg is alkudott. Ezen kereskedő nagy iparkodása, és takarékos élete által az óta annyira meggyarapodott, hogy a' mult év' végével hitelezőinek a' megbukáskor lehuzatott 25 percentet egészen december' végéig járó interestekkel megfizette. Ekkor a' bázeli magistratus is ötet különös dicséretekkel polgári jusaiba visszaállította. — Valljon nem volna-e jó nálunk és másutt is akár az igaz, akár a' hamis bankrótokat polgári jusoktól megfosztatással büntetni, midőn látjuk, hogy a' tavaly bankrotérozottak, az idén már házakat vesznek?

Rábbi Joseph Hanassie.

Az ujságokat olvasók előtt tudva van, hogy nem régiben egy gazdag zsidókereskedő Ámérikában az éjszak-ámériki Egyesült statusoktól egy szigetet nyert, az Európából kiűzetett zsidók' megszállítására. Ezen történet egy hasonló történetre emlékeztet, melly 2ik Szolimán' idejében ment véghez. Rábbi Joseph Hanassie Spanyolországban titkon-élő zsidó szüléktől született a' tizenhatodik század' első felében. Midőn megnőtt az inquisitiotól való félelem miatt elhagyta hazáját, és először Antverpiába ment, onnan Velenczébe; hol a' senatustól egy Velenczéhez közel fekvő kis szigetet kért, a' Spanyolországból kiköltözött zsidók' felfogadására; kérelme mindazáltal meg nem hallgattatott. Ezután Konstantinápolyba ment, hol 2ik Szolimán császár' kedvét annyira megtudta nyerni, hogy ötet 1567dik esztendőben a' görög Archipelagushan fekvő Naxos, és András szigetek' herczegévé nevezné.

Sámuel Jákob.